

Maart

Pal voor mijn huis groeit, heel nederig in de goot, een pluk Kransmuur. Uit *Stadsplanten* van Ton Denters wist ik dat deze plant in 1990 voor het eerst in Nederland is aangetroffen, in Dordrecht. En nu lees ik in de zojuist verschenen nieuwe editie van *Heukels' Flora*: “Kransmuur dicteert (...) in toenemende mate het straatbeeld.” Dat is dus in dertig jaar gebeurd: van nieuwkomer tot ingeburgerde Nieuwe Nederlander. Een aanzienlijke metamorfose van onze natuur is zich aan het voltrekken en in de stad gaat de verandering het hardst, net als de verandering van de Nederlandse bevolking.

Die nieuwe druk van *Heukels' Flora* is alweer de 24^e en beschrijft 2500 plantensoorten. Hij kost ruim 50 euro en dat is geen geld voor zo'n goudmijn aan kennis.

De eerste druk verscheen in 1883 als *Schoolflora van Nederland*. Heukels was een van de bevlogen schoolmeesters die in die dagen de “natuursport” propageerden. Zoals de beschreven plantenwereld in de loop van 140 jaar doorlopend en ingrijpend is veranderd, zo verandert ook de Flora zelf. De voorlaatste druk introduceerde een indeling van de plantenfamilies op grond van DNA-verwantschap. Op die weg gaat de nieuwe redacteur, Lenie Duistermaat, verder.

Het vergt enige oefening om het boek te leren gebruiken en een gebruiksaanwijzing ontbreekt. Maar ach, ik ben in de eerste plaats een plantengenieur, geen botanisch student. Ik wil onbevangen waarnemen en de schoonheid ondergaan, en als het determineren niet lukt, vind ik troost bij William Wordsworth:

*Boeken! 't Is een bedrukkend streven,
Hoor, 't kneutje zingt alweer,
In zijn muziek ligt, bij mijn leven,
De wijsheid heel wat meer.*

*Wat de Natuur leert is volmaakt;
't Verstand is ontevreden,
Verminkt de schoonheid die het raakt –
We moorden en ontleden.*

*Genoeg nu van 't verstand gepraat;
Dat dorre boek moet dicht!
Kom, met een hart dat gadeslaat
En zo wordt onderricht.*

(vertaling Jabik Veenbaas)

De nieuwe druk telt 500 nieuwe soorten. Deels komt dat door toegenomen kennis. Zo zijn er veel bramensoorten bijgekomen. 75 nieuwelingen behoren tot de stadsflora. Die vind je in de “urbane gebieden”, een flora-district dat pas in de vorige druk als apart plantengebied werd onderscheiden. Het gaat om de “stenige gebieden”.

Daar is iets mee aan de hand. Ze leggen een steeds groter beslag op de ruimte. Het is er veel warmer dan in het buitengebied. Er is groen en veel voedsel. Ze bieden toevlucht aan soorten – niet alleen planten – die het in de agrarische woestijn niet langer volhouden. Andere, zoals mijn Kransmuur, profiteren van de klimaatverandering; ze zijn veelal afkomstig uit het gebied rond de Middellandse Zee. Wat de verhuizing voor hen met zich meebrengt, kunt u lezen in *Darwin in de stad* van evolutiebioloog Menno Schilthuis. Er is sprake van een “evolutionaire aanpassing (...) met snelheden waar Darwin niet van had durven dromen.”

Denk nu niet dat “urbane soorten” een nieuwigheid zijn. Jac. P. Thijssse schreef er al over. In *Het intieme leven der vogels*, een prachtig boek uit 1906 vol eigen waarnemingen, gedachten en avonturen, bespreekt hij de merels van Amsterdam. Hij schrijft: “Ik geloof werkelijk, dat de steden in de ornithologie een bijzondere plaats gaan innemen en dat we hoe langer hoe meer aandacht zullen moeten schenken aan de ‘stadsfauna’”.

De stadsmereel verliest volgens Thijssse zijn trekinstinct en “zijn zang is maar zoo-zoo”. “Ik twijfel er niet aan, of deze stadsvogels zullen in den loop der tijden alle anders gaan zingen en zich anders gaan gedragen dan de vogels van het vrije veld.” Dat zag Thijssse goed, want wat blijkt uit recent onderzoek? Stadse merels zingen een toontje hoger (om boven het stadslawaai uit te komen), en hebben kortere snavels en langere darmen dan bosmerels. Hun poten zijn korter en ze wegen meer. Hun broedseizoen begint twee maanden eerder. Stedelijk DNA wijkt af van bos-DNA. Schilthuizen wil om die reden de stadsmereel erkend zien als aparte soort, de “*Turdus urbanicus*”.

In één mensenleven zien we de natuur om ons heen dus snel en grondig veranderen, enerzijds door toedoen van de allesoverheersende soort *Homo sapiens*, anderzijds door het fantastische aanpassingsvermogen van dieren en planten. Ook het immigratie-tempo ligt hoog: ooit nam het aantal planten in Nederland toe met 1 soort per 3 jaar, maar sinds 2005, het jaar van de 23^e druk van de Heukels, komen er gemiddeld 7 nieuwe soorten per jaar bij.

Dat tempo is overigens niets vergeleken bij de snelheid waarmee de urbanisatie toeneemt. In 2007 woonden er over de hele wereld voor het eerst in de geschiedenis meer mensen in steden dan daarbuiten. Die groei lijkt onstuitbaar: de prognose is dat rond 2050 twee derde van de wereldbevolking – die dan 9,3 miljard mensen groot zal zijn – stadsbewoner is. We gaan wat beleven!

Rob van Dam

PS: Van Ton Denters verschijnt dit jaar *Stadsflora van de Lage Landen*. Ook publiceert hij regelmatig op de website www.stadsplanten.nl. U kunt zich daar abonneren op toezending van nieuwe bijdragen, zowel van zijn hand als van andere kenners. Heel leerzaam en voorzien van uitstekende foto's.

